

Серих Лариса

к. пед. наук, доцент, зав. кафедрою дошкільної та шкільної освіти
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ ТА ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ПІДЛІТКІВ

У статті висвітлюються теоретичні та методичні засади взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків. Педагогічний процес у взаємодії означених закладів розглядається як інноваційний. Подано філософські, соціокультурні та психолого-педагогічні детермінанти взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків.

Ключові слова: *взаємодія, загальноосвітні та позашкільні навчальні заклади, естетичне виховання, підлітки*

В статье освещаются теоретические и методические основы взаимодействия общеобразовательных и внешкольных учебных заведений в эстетическом воспитании подростков. Педагогический процесс во взаимодействии указанных заведений рассматривается как инновационный. Представлены философские, социокультурные и психолого-педагогические детерминанты взаимодействия общеобразовательных и внешкольных учебных заведений в эстетическом воспитании подростков.

Ключевые слова: *взаимодействие, общеобразовательные и внешкольные учебные заведения, эстетическое воспитание, подростки.*

The article highlights the theoretical and methodological basis for the interaction of secondary schools and out-of-school education in aesthetic education of teenagers. The pedagogical process, in collaboration of these institutions is seen as innovative. The presents philosophical, sociocultural and pedagogical determinants of the interaction of secondary schools and out-of-school in aesthetic education of teenagers.

Key words: *interaction, secondary schools and out-of-school education, aesthetic education, teenagers.*

Динаміка сучасного демократичного суспільства, процеси інноваційного розвитку Української держави, підвищення якості й конкурентоспроможності національної освіти, її інтеграції в міжнародний науково-освітній простір потребує змін стратегії й тактики виховання, спонукає до пошуку нових шляхів

удосконалення процесу естетичного виховання в навчальних закладах. Означена мета стає досяжною за умови пріоритету осмисленого, умотивованого естетико-виховного середовища взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків при освоєнні теоретичного й практичного матеріалу та відповідно зменшення долі репродуктивної, механічної, рутинної й непривабливої для підлітків діяльності.

Концептуальні положення, що зумовлюють естетико-виховну взаємодію загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, відображені у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Законах України «Про освіту» (2001), «Про загальну середню освіту» (1999), «Про позашкільну освіту» (2000), «Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах» (2004), «Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді» (2006), «Національній державній комплексній програмі естетичного виховання» (2010), Державному стандарті базової і повної середньої освіти (2011), «Комплексній програмі художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах» (2014), низці типових програм для загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, «Концепції Нової Української школи» (2016) а також у нормативних документах МОН України з питань освіти та виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах. Ці документи унормовують окремі аспекти взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків як активної особистості зі сформованими естетичними потребами та досвідом (емоцій і почуттів, поглядів, смаків, ідеалів, інтересів), естетичним ставленням, активною до сприймання, особистості творчої, різнобічно й гармонійно розвиненої, готової до взаємодії з різними соціальними інститутами для вирішення нагальних проблем суспільного життя й зростання творчого потенціалу України.

Перспективні напрями теорії та методології взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків, сутність і багатофункціональність естетичного виховання, діалектику об'єктивного й

суб'єктивного, практичного та духовного, специфічні функції у смисловому колі культур розглянуто: у працях із філософії та естетики (Г. Апресяна, Ю. Борєва, О. Бурова, С. Гольдентрихта, І. Зязюна, М. Кагана, М. Киященко, В. Крутоус, Л. Левчук, В. Мазепи, В. Малахова, М. Овсяннікова, В. Орлова, Л. Печко, В. Разумного, Л. Столович, С. Уланової, В. Чиаурелі, Г. Шевченко та ін.); міжжанрової взаємодії мистецтва (Б. Асаф'єв, Т. Крижанівська, Г. Падалка, В. Разумний та ін.); наукове обґрунтування педагогічної мети, завдань і змісту художньо-творчої діяльності міститься в працях Н. Антонової, І. Барвінок, С. Грибкова, О. Комаровської, С. Коновець, О. Лобової, М. Семко та ін.; психологію взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку особистості (О. Запорожець, Я. Неверович та ін.); психологію емоцій (В. Вілюнас, С. Носенко, П. Симонов, О. Чебикін та ін.); взаємозв'язок емоцій і особистості (К. Ізард, Я. Рейковський та ін.); єдність інтелектуального та емоційного (І. Васильєв, Л. Карамушка, В. М'ясищев, В. Поплужний та ін.); психолого-педагогічні закономірності становлення особистості, особливості формування у них духовності та ціннісних орієнтацій; теоретичні засади сприймання та інтересу до мистецтва; розвитку творчого потенціалу вихованців (П. Блонський, Л. Божович, І. Кон, Д. Фельдштейн, П. Якобсон та ін.); теоретичну основу педагогічних досліджень з естетичного виховання становлять праці Л. Буєвої, Н. Ветлугіної, Д. Кабалевського, Є. Квятковського, С. Коновець, Б. Неменського, Г. Ніколаї, О. Рудницької, С. Соломахи, Г. Шевченко та ін., зокрема аналіз змісту, напрямів виховання особистості у позашкільних навчальних закладах – О. Биковська, В. Вербицький, С. Генкал, Л. Ковбасенко, О. Литовченко, Г. Пустовіт, Т. Сушенко, Л. Тихенко та ін.

У теорії та практиці освіти накопичено вагомий досвід, що окреслює перспективні напрями взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків – це навчально-виховна технологія інтеграційної мистецької освіти, яка забезпечує естетичне виховання учнів, розвиває найважливіші ідеї та процесуальні надбання вітчизняної й зарубіжної педагогіки – проблемного, проектного, інтерактивного навчання й виховання,

навчання як дослідження, навчання-співпраці тощо; потужно підвищує мотивацію підлітка до самостійної творчої праці, спроможність його успішно корегувати й оцінювати її перебіг, результати; дозволяє освоїти підліткам комплекс методів і механізмів творчої діяльності; способи пошукової та креативної діалогової взаємодії, це підвищує їх уміння вчитися, мотивацію на успіх сьогодні, у майбутній професійній праці.

Запропонована для експериментального випробування система взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків, відображена у складній теоретичній багатовекторній моделі взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків, носить гуманістичний, особистісно зорієнтований, здоров'язберігаючий характер, оскільки за рахунок відносного збільшення творчої діяльності на уроках, у позаурочній та позашкільній роботі знижується небезпечно для здоров'я й розумового розвитку репродуктивне навантаження на підлітків, характерне для загальноосвітнього навчального закладу.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує відсутність фундаментальних праць, у яких було б обґрунтовано теоретико-методологічні засади взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів в естетичному вихованні підлітків, цілісно розкрито її сутність, структуру, зміст, процес становлення.

Вважаємо, що сучасна педагогічна теорія і практика не можуть вирішувати завдання естетичного виховання зростаючої особистості у відповідності до вимог сьогодення без урахування досягнень інших наук. Вважаємо, що визначення сутнісних ознак естетичної вихованості підлітка та виокремлення методологічних засад і педагогічних умов естетичного виховання підлітків у взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів можливе лише шляхом інтеграції філософських, соціологічних, педагогічних та психологічних знань. З огляду на зазначене, спочатку зупинимось на висвітленні філософських, соціокультурних та психолого-педагогічних чинників, що детермінують становлення і розвиток виховання особистості, зокрема естетичного виховання підлітків.

Взаємодія різних сегментів естетичного виховання й мистецької освіти, що визначені чинним Державним стандартом повної загальної середньої освіти, реалізуються в загальноосвітніх навчальних закладах завдяки дослідженням І. Беха, О. Комаровської, Л. Масол, Н. Миропольської та ін., а теоретико-методологічні аспекти позашкільної освіти в контексті означеної взаємодії розглядали В. Вербицький, Г. Пустовіт, Л. Тихенко та ін., але ефективність естетичного виховання підлітків у взаємодії загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів вивчалася недостатньо.

Ми дотримуємося позиції, що педагогічну взаємодію (взаємодію між учасниками навчально-виховного процесу загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів, а саме між суб'єктами педагогічної взаємодії (ПВЗ): учитель – учень, керівник гуртка – вихованець, учитель – керівник навчального закладу (заступник директора, голова методичного об'єднання, учитель – психолог, учитель – батьки, учні – батьки, батьки – учні) у ЗНЗ, у ПНЗ в масовій роботі, у позакласній роботі ЗНЗ, що врегульовує відносин «особистість-суспільство».

Передусім наголосимо, що взаємозв'язок з учасниками педагогічної взаємодії, з конкретним його змістом – це співвідношення індивідуальної частки кожного з учасників у спільну справу. Зазвичай виокремлюють три моделі спільної діяльності: спільно-індивідуальна (кожен учасник робить свою частку загальної справи незалежно від інших); спільно-послідовна (загальне завдання виконується послідовно кожним); спільно-взаємопов'язана (має місце одночасна взаємодія кожного учасника з усіма іншими). Це зумовлює визначення ознак спільної діяльності – це наявність загальних цілей для учасників взаємодії (ВЗ); формулювання загальної мотивації для досягнення мети; розподілення єдиного процесу досягнення колективної мети на певні складові, тобто на окремі, але функціонально пов'язані сукупності дій, операцій та їх розподіл між учасниками взаємодії; об'єднання (суміщення) індивідуальної діяльності та сприяння виникненню взаємозв'язків і взаємозалежності між учасниками цієї діяльності; погоджене, координоване

виконання розподілених і об'єднаних індивідуальних діяльностей усіх учасників; наявність єдиного завершального результату, загального для учасників спільної діяльності; єдине просторово-часове функціонування учасників взаємодії [1, с. 1]. Своєю чергою, розкриття педагогічної взаємодії як дефініції посилює необхідність психолого-педагогічного аналізу поняття «взаємодія». Так, по-перше виокремлюємо й характеризуємо загальну мету, яка є найважливішим компонентом спільної діяльності й уособлює ідеально представлений майбутній результат у ході «взаємодії». Обов'язковим психологічним компонентом спільної діяльності є спільна мотивація, яка спонукує людей на досягнення спільної мети, співвідносячи індивідуальні й колективні мотиви. Другим психологічним детермінантом «взаємодії» є спільні дії, що спрямовані на реалізацію поточних і перспективних завдань спільної діяльності із завершальним загальним результатом. За цих умов, важливе значення має суб'єктивне відображення результату індивідуальними й колективними суб'єктами [там само, с. 2].

Умовою виконання спільної діяльності є процеси розподілу, об'єднання, погодження, управління індивідуальними цілями, мотивами, діями й результатами. Необхідність забезпечення свободи та рівності можливостей для самоствердження, права на існування багатьох різноманітних поглядів та уподобань, розв'язання конфліктів на основі суспільного консенсусу та компромісу вимагає «налагодження суб'єкт-суб'єктного типу відносин між усіма учасниками суспільної взаємодії» [2, с. 50]. Взаємодія в колективній діяльності проявляється, передусім, у формі її організації, спільних дій, спрямованих на загальний предмет праці, а спільні дії, на думку Р. Немова – викликають необхідність використання основних структурних складових діяльності (цілей, мотивів та ін.) [3].

Отже, подаємо «взаємодію» як процес, що складається з фізичного (спільне переміщення в просторі, спільні дії) й духовного контактів. Ідеться про те, що в організації колективної діяльності наявні такі суб'єкт-суб'єктні

відносини, які характеризують *взаємодію як процес*: індивіди, які діють, спільні дії, інформаційні зв'язки, взаємовплив, взаємостосунки, взаєморозуміння.

Список використаних джерел:

1. Сутність взаємодії. [Електрон. ресурс]. URL: [http://www.novapedahohika.com/noloms-1605-1; html irbis.npu.edu.ua](http://www.novapedahohika.com/noloms-1605-1;html%20irbis.npu.edu.ua) (дата звернення: 17.11.2017)
2. Соціолого-педагогічний словник / (за ред. В.В. Радула). Київ: «ЕксОб», 2004. 304с.
3. Немов Р. С. Психология. Кн. 1: Общие основы психологии. 4-е изд. М.: «ВЛАДОС», 2003. 692 с.